



Atf: Özduygün, Y. (2023). Çok partili dönemde Siirt'te siyasi hayat (1946-1950). *Vankulu Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12, 27-38
Citation: Özduygün, Y. (2023). Political Life in Siirt in the Multi-Party Era (1946-1950). *Vankulu Journal of Social Studies*, 12, 27-38

Araştırma Makalesi / Research Article

Yunus ÖZDURĞUN*

* Dr. Öğr. Üyesi, Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Siirt/Türkiye.
Asst. Prof., Siirt University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History, Siirt/Türkiye.
yunus.ozdurgun@siirt.edu.tr ORCID: 0000-0002-3527-9270

Çok Partili Dönemde Siirt'te Siyasi Hayat (1946-1950)

Political Life in Siirt in the Multi-Party Era (1946-1950)

Öz

II. Dünya Savaşı, sonuçları itibarıyla savaş dışında kalan ülkeleri de etkilemiş önemli bir vakadır. Savaş sonunda dünya; bir tarafta ABD'nin önderliğini yaptığı Batılı ülkeler, diğer tarafta Sovyetler Birliği'nin öncülüğündeki Doğu bloku şeklinde ikiye bölünmüştü. Türkiye de bundan etkilenmiş ve Sovyetler Birliği'nin bilhassa boğazlar konusundaki yayılmacı tutumu karşısında tercihini ABD'den yana kullanmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak Türkiye, 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla artık kesin olarak çok partili hayata geçmiştir. Demokrat Parti kurulduktan sonra yurdun dört bir tarafında teşkilatlanma yoluna gitmiş, bu durum Türk siyasi tarihinde o güne kadar görülmemiş bir mücadeleyi beraberinde getirmiştir. Zira ülkenin kurucu partisi unvanına sahip Cumhuriyet Halk Partisi, birçok ilde teşkilatlanmasını tamamlamamıştı. Her iki parti de teşkilatlarını kurmak veya var olanları güçlendirmek için büyük çaba içerisine girmişlerdir. Elinizdeki çalışma tam da bu noktaya odaklanmaktadır. Çalışmada; Demokrat Parti'nin 14 Mayıs 1950 seçimleriyle beraber iktidara gelmesine kadar olan süreçte Siirt'teki parti teşkilatlanmaları, parti mücadeleleri ve seçimler, dönemin yerel gazeteleri ile devlet arşivlerinden elde edilen belgelerle ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Seçimler, Siirt

Abstract

World War II is an important event that, in terms of its consequences, also affected countries outside the war. The world at the end of the war; was divided into two: Western countries led by the USA on one side, and the Eastern bloc led by the Soviet Union on the other. Turkey was eventually affected by this and sided with the USA against the expansionist attitude of the Soviet Union, especially regarding the straits. As a natural result of this, Turkey has definitely moved to a multi-party system with the establishment of the Democratic Party on January 7, 1946. After the Democratic Party was established, it started to organize all over the country, and this brought about a struggle that had never been seen before in Turkish political history. Because the Republican People's Party, which has the title of the founding party of the country, had not completed its organization in many provinces. Both parties have made great efforts to establish their organizations or strengthen existing ones. The present study focuses on exactly this point. In the study; party organizations, party struggles and elections in Siirt, until the Democrat Party came to power with the elections of May 14, 1950, were discussed with documents obtained from local newspapers of the period and state archives.

Keywords: Republican People's Party, Democrat Party, Elections, Siirt

Giriş

Türkiye’de ilk çok partili hayat denemesi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TPCF) ile başlamıştır. Partinin kurucuları, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy, Refet Bele, Rauf Orbay ve Adnan Adıvar gibi Mustafa Kemal ile silah arkadaşlığı yapmış, Kurtuluş Savaşında önemli vazifeler üstlenmiş isimlerdir. Bahsi geçen isimler 17 Kasım 1924 tarihinde TPCF’yi kurmuştur (Ekincikli, 2012, s. 161; Afşar, 2020, s. 1353-1354). Fakat bu partinin siyasi faaliyetleri uzun ömürlü olamamıştır. 1 Şubat 1925’de patlak veren Şeyh Sait İsyanı’nı çıkaranların, TPCF ile bağlantılı oldukları şüphesi, partinin 5 Haziran 1925 tarihinde kapatılmasına neden olmuştur (Ertem, 2013, s. 350).

İkinci çok partili hayata geçiş denemesi ise Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) deneyimidir. Parti Atatürk’ün de desteğiyle Ali Fethi Okyar) öncülüğünde 12 Ağustos 1930’da kurulmuştur (Ertem, 2010, s. 77-79; Pınar, 2017, s. 103). SCF, iktidara karşı tek muhalefet partisi olmanın da getirdiği özelliğiyle halk tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Ancak bu partinin akıbeti tıpkı TPCF gibi olmuş, 17 Kasım 1930’da kendi kurucuları tarafından feshedilmiştir (Teziç, 1976, s. 249). Sonuçta Atatürk’ün sağlığı müddetince çok partili siyasi hayata geçmek için yapılan iki deneme başarısızlıkla sonuçlanmıştır. II. Dünya Savaşı’nın bitiminden yaklaşık dört ay sonra Demokrat Parti’nin (DP) kurulmasıyla Türkiye’de kesin olarak çok partili siyasi hayata geçilmiştir. Şu da belirtilmelidir ki DP’den kısa zaman önce Milli Kalkınma Partisi (MKP), 22 Eylül 1945’te Nuri Demirağ tarafından kurulmuştur. Ancak bu parti geniş halk kitlelerine hitap etmekten uzak kalmış, böylelikle halktan rağbet görmemiştir. MKP, kurulduğu tarihten kapandığı tarih olan 22 Mayıs 1958’e kadar katıldığı seçimlerde başarı gösterememiştir. Yalnızca partinin kurucusu Nuri Demirağ, 1954 seçimlerinde bağımsız olarak TBMM’ye girebilmiştir (Teziç, 1976, s. 254-255).

Türkiye’de çok partili hayata geçiş iç ve dış sebepler şeklinde ikiye ayrılabilir. Sovyetler Birliği, II. Dünya Savaşı’ndan ABD ile beraber süper güç olarak çıkmıştır. Sovyetler Birliği’nin Türkiye’den toprak talep edip boğazlardan üs istemesi Türkiye’yi ABD ile yani Batı Bloku ile yakınlaştırmıştır (Uyar, 1998, s. 62; Babaoğlu, 2017, s. 374-375). Bu bağlamda Türkiye, savaşın sonlarında Almanya ve Japonya’ya savaş ilan etmiş ve San Francisco Konferansı’na davet edilmiştir. Türkiye, 26 Haziran’da Birleşmiş Milletler’i (BM) kuran konferansa heyet göndermiş, bunun sonucunda ise BM’nin kurucu üyelerinden olmuştur (Yeşil, 2001, s. 54-55).

Dış faktörlerin yanında elbette ülke içinde yaşanan bazı gelişmeler de Türkiye’yi çok partili siyasi hayata geçmeye zorlamıştır. Bunların başında ekonomiyi ilgilendiren konular gelmektedir. 1940 yılının başında yürürlüğe konan Milli Korunma Kanunu, ekonomiyi yeniden düzenlemek amacıyla hükümete o zamana kadar görülmemiş ölçüde yetki vermişti. Kanun, fiyatların nispeten daha az yükselmesine katkıda bulunmuşsa da ekonomik sorunların günlük yaşamı etkilemesini önleyememiştir (Çufalı, 2004, s. 27-28; Teke, 2021, s. 186-187). Savaş yıllarının bir sonucu olan Varlık Vergisi, 9 Kasım 1942’de Şükrü Saraçoğlu hükümeti tarafından çıkarılarak 12 Kasım’da Resmi Gazete’de yayınlanmıştır (Resmi Gazete, 12.11.1942). Varlık Vergisi ile bütün savaş zenginlerinin vergilendirilmesi öngörülmüştü. Yasaya göre; servet ve kazanç sahiplerinin servetleri ve olağanüstü kazançları üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere olağanüstü bir vergi alınacaktı. Yine yasaya göre kurulacak olan takdir komisyonları, yükümlülükleri ve vergi miktarını saptayacaktı. Ancak komisyonların saptayacağı vergi miktarına itiraz olanağı tanınmamıştı. Bu durumun sonucu olarak iktidara karşı toplumsal muhalefet artmıştı (Ökte, 1951, s. 56-58).

O dönemde çıkan diğer bir kanun ise ilk kez 14 Mayıs 1945’te ele alınan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’dur. Bu kanun, CHP içinde ciddi bir direnişe yol açmıştır (Barutçu, 1997, s. 293-296). CHP içindeki büyük toprak sahibi milletvekilleri, kanunun bu maddesine şiddetle karşı çıkmıştır. En şiddetli itirazlar Adnan Menderes, Emin Sazak ve Refik Koraltan gibi isimlerden gelmiştir. Bununla beraber Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945’te bayram münasebetiyle yaptığı konuşmada Cumhuriyet ile kurulan halk idaresinin her yönde gelişmeye devam edeceğinden söz etmiştir. Bu aşamada İnönü’nün aklındaki şey CHP iktidarına meydan okumayacak, oldukça sınırlı bir demokrasiydi. İnönü’nün bu konuşmayı yaptığı sıralarda TBMM’de Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısı görüşülmekteydi ve bu tasarımı eleştirenlerin başında kendisi de büyük toprak sahibi olan Adnan Menderes gelmekteydi (Tanili, 2007, s. 56; Kabasakal, 1991, s. 163). Topraksız köylülere toprak dağıtma ve sosyal adaleti sağlama gerekçesiyle hazırlanan bu kanunla 5 hektarın altındaki toprakların millileştirilmesine ve böylece Türk tarımsal orta sınıfının belkemiği olan, ihracata yönelik üretim yapan küçük ve orta büyüklükteki toprak sahiplerinin tasfiye edilmesine çalışılmaktaydı (Karpat, 2010, s. 188).

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu’nun mecliste kabul edildiği 11 Haziran 1945 tarihinden dört gün önce, 7 Haziran 1945’te dört milletvekili, “*Dörtlü Takrir*” adıyla bilinen önergeyi vermiştir. Önergeyi sunan milletvekilleri; İzmir’den Celal Bayar, Aydın’dan Adnan Menderes, İçel’den Refik Koraltan ve Kars’tan Fuat Köprülü’dür (Demir, 2010, s. 63-66). Milletvekilleri önergelerinde; kanunlardaki ve parti tüzüğündeki anti demokratik hükümlerin tasfiyesi, meclisin hükümeti gerçekten denetlemesine imkân verilmesi ve seçimlerin serbestçe yapılması olmak üzere üç noktaya dikkat çekmiştir (Eroğul, 2003, s. 28). Bu takrir, 12 Haziran 1945 tarihli oturumda okunmuş ve reddedilmiştir. Hadiselerin zorlamasıyla CHP’nin iktidarını sarsmayacak sınırlı bir

demokratikleşmeye izin vermek niyetinde olan İnönü, muhalefetin partileşmesine fırsat vermek amacıyla öngenin reddedilmesinde etkili olmuştur (Koçlar, 2002, s. 754).

Önergeleri reddedilen Adnan Menderes ve Fuat Köprülü bir müddet sonra Vatan gazetesinde açık muhalefete geçmiştir. Parti divanı 21 Eylül'de toplanıp iki milletvekilinin oybirliğiyle partiden ihracına karar vermiştir (Zürcher, 2000, s. 307). O tarihe kadar susmuş olan Refik Koraltan, 2 Ekim'de Vatan gazetesine bir beyanat vererek arkadaşlarının ihracının tüzüğe aykırı olduğunu iddia edince o da aynı akıbete uğramıştır. Dörtlerin lideri konumunda olan Celal Bayar, Eylül ayında milletvekilliğinden, Aralık ayında ise partisinden istifa etmiştir. Bayar'ın istifasından üç gün sonra İsmet İnönü, Bayar'ı yemeğe davet etmiş ve İnönü'nün de onayını alan kurucular 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi resmen kurmuştur (Eroğul, 2003, s. 29; Afşar, 2019, s. 281-282).

DP programı iki ana görüş etrafında kaleme alınmıştır. Partinin siyasal amacı, ülkede demokrasinin geniş ve ileri ölçüde gerçekleşmesini sağlamaktır. Temel hak ve özgürlüklere geniş yer verilmiştir. Dernek kurma özgürlüğü vurgulanmış, tek dereceli seçim sistemi talep edilmiş ve seçim güvenliği üzerinde durulmuştur. Ekonomik faaliyetlerde ise, özel girişimin ve sermayenin esas olduğu belirtilmiştir. Parti, laikliği dinsizlik biçiminde anlamıyordu ve din özgürlüğünün diğer özgürlükler kadar önemli olduğunu savunuyordu (Koçak, 1997, s. 141).

1. CHP Siirt Teşkilatı Kuruluşu ve Faaliyetleri

TBMM'nin 23 Nisan 1920'de açılışının ardından bünyesinde "İslahat", Tesanüt", "Muhafaza-i Mukaddesat" ve "Halk Zümresi" gibi çeşitli gruplar oluşmuştur. Söz konusu gruplar meclisin çalışma disiplinine zarar verdiğinden ötürü Mustafa Kemal, 10 Mayıs 1921 tarihinde "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu" adında geniş bir grup kurmuştur (Obuz, 2017a, s. 265). Mezkûr grup yine Mustafa Kemal'in girişimleriyle İzmir'in düşman işgalinden kurtuluş günü olan 9 Eylül 1923'te kendisini Halk Fırkası'na dönüştürmüştür. İçişleri Bakanlığı'na ise başvuru 23 Ekim tarihinde yapılmış, 20 Kasım'da İsmet (İnönü), Müdafaa-i Hukuk teşkilatlarına bir genelge göndererek şubelerin Halk Fırkası'na dönüştürüldüğünü bildirmiştir (Turan, 1997; Güneş, 1997).

Daha sonra isminin başına "Cumhuriyet" kelimesini alacak olan Halk Fırkası'nın (CHP) Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki teşkilatlanmaları hakkındaki bilgiler yeterli olmasa da Siirt Müdafaa-i Hukuk teşkilatının CHP Siirt şubesine dönüştürüldüğüne dair bilgiler mevcuttur. Obuz (2017b), genel seçimler nedeniyle CHP'ye gönderilen mebusluk taleplerinde birkaç kişinin bu durumdan bahsettiğini bildirmektedir. Siirt Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurucularından biri olan Şebap Özel, Kurtuluş Savaşı süresince ve sonrasında bu oluşumun Siirt teşkilatında idare üyesi olarak çalıştığını belirtmiştir. Aynı şekilde Hikmet Yavuz da babasının Müdafaa-i Hukuk'un teşekkülünden itibaren Siirt teşkilatında görev aldığını belirtmiştir. Tüm bunların yanında Siirt'te CHP teşkilatının varlığını kanıtlayan bir diğer bilgi daha mevcuttur. Kurtuluş Savaşı döneminde Siirt'te faydalı hizmetler gören Hikmet (Yavuz) Beye Siirt Halk Fırkası Vilayet Heyeti İdaresi tarafından 1925 yılında bir takdir vesikası verilmiştir. Ayrıca Şeyh Sait isyanından Siirt'in etkilenmemesi için çabalayan, Garzan parti teşkilatının kurulması için uğraşan Salih (Atalay) Beye de Garzan Kazası Cumhuriyet Halk Fırkası Heyeti İdaresinden 31 Mart 1926 tarihinde yazılan bir yazıyla teşekkür edilmiştir (Obuz, 2017b, s. 86).

Cumhuriyet yönetimi Şeyh Sait isyanı sonrasında bölgeye kuşkuyla yaklaşmasına rağmen Siirt CHP teşkilatı kapatılmamış, bilakis ilçelerde de teşkilatlanma yoluna gidilmiştir. Ancak Siirt parti teşkilatı bilhassa maddi açıdan sıkıntılı bir haldeydi. 1931-1933 yılları arasında Siirt CHP Vilayet İdare Heyeti Reisi Hacı Hamzaoğlu olarak görülmektedir. Türk Ocakları 1931 yılında feshedilince teşkilat, buranın binasına taşınmıştır. Fazla zaman geçmeden 1933'te CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in talimatıyla Van ve Muş'un yanında Siirt'teki parti teşkilatları kapatılmıştır. Bu karardan sonra Siirt'te 24 Şubat 1934'te açılan Halkevi, aynı zamanda şehirde parti işlerini de yürütmekteydi (Coşkun, 2021, s. 23; Demir, 2015, s. 41). Mesela 29 Mayıs 1939'da CHP'nin Beşinci Büyük Kurultayı dolayısıyla tören düzenlenmiş, Halkevi'nin her yeri bayraklarla süslenmiştir (Obuz, 2017b, s. 89-90).

CHP, parti teşkilatlarını böylelikle askıya almıştı ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada ve Türkiye'de meydana gelen gelişmelerle beraber parti ülke genelinde tekrar teşkilatlanma yoluna gitmiştir. Bu bağlamda CHP Diyarbakır bölgesi müfettişi Zonguldak Milletvekili Ahmet Gürel, CHP'nin burada teşkilatlanması için 3 Ağustos 1945'te Siirt'i ziyaret etmiştir. Gürel, aynı tarihte Siirt Halkevinde beş bin kişinin katıldığı törende yapmış olduğu şu konuşmayla partinin tekrar teşkilatlanmasının önemine dikkat çekmiştir; "Halkevi, Belediye Meclisi ve şehirdeki diğer teşekküllerde çalışan arkadaşlarla ve halkla yaptığım temaslarda kurtarıcı ve koruyucu büyük inkılap partimizin Siirt'te de teşkilatlanmasını çok arzu ettiklerini ve şimdiye kadar partinin memlekette kurulmamasından pek ziyade üzüldüklerini söylediler." (Siirt, 04.08.1945)

Gürel'in konuşmasının ertesi günü Siirt'te CHP teşkilatı resmen kurulmuştur. Teşkilata 417 üye kaydedilmiş olup beş kişilik geçici idare kurulu oluşturulmuş ve aşağıdaki isimlerden oluşmuştur:

Tablo 1.
CHP Siirt İl İdare Kurulu Geçici Listesi

Mustafa Eroğuz (Başkan)	Eczacı
Mehmet Koygun (Üye)	Emekli
Abdi Arslan (Üye)	Tüccar
Sabri Çelikutğ (Üye)	Belediye Başkanı
Hamit Yavuz (Üye)	Tüccar

Kaynak: (Obuz, 2017b)

Siirt'te CHP teşkilatının kurulduğunu öğrenen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, gönderdiği telgraf ile il idare kurulunu tebrik etmiştir. İnönü'nün tebrik telgrafına karşılık olarak Ahmet Gürel, Mustafa Eroğuz, Sabri Çelikutğ, Halkevi, Kızılay Derneği, Yardımseverler Derneği, Çocuk Esirgeme Kurumu ve Türk Hava Kurumu başkanlarının imzasıyla şu cevap yazılmıştır;

Türk milletinin ve Türk devletinin dıştan ve içten inşasını şerefle başaran, bütün yurdu diriltici ve yükseltici ruhu ile saran milli hamlelerimizin nizam manivelası olan, büyük Türk milletinin yekpare bir insanlık ve medeniyet kitlesi olmasına ideal tutan, partimizin Siirt'te açılmasını, sevinç coşkunlukları içinde milli bir bayram heyecanı ile kutlayan Siirt halkının Türk devriminin ve yeni Türkiye'nin yapıcı ve koruyucusu yüce milli şefimize sonsuz şükran ve minnetlerini ve bağlılıklarını ve çözümez inan ve güvenlerini bir defa daha tekrarladıklarını tanzimlerimizle kutsal katımıza sunar, feyizli ellerinizden öperiz (Siirt, 11.08.0945).

CHP'nin Siirt teşkilatı geçici il idare kurulu hüviyetinde oluşturulmuştu. Bu sebeple CHP Genel Sekreter Vekili Trabzon Milletvekili Faik Ahmet Barutçu, 20 Eylül 1945'te Siirt teşkilatına gönderdiği yazıda il kongresinin Eylül ile Ekim ayları içerisinde yapılması gerektiğini bildirmiştir. Yazıda dikkat çeken husus, "bu defaya mahsus olmak üzere kongre gününe kadar partiye kayıt muamelesi tamamlanmış olan her partili önümüzdeki 3 ay ve 1 yıl kayıtlarına bakılmaksızın kongreye katılmak, oy vermek ve seçilmek hakkına sahip olacaktır" ibaresinin yer almasıdır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi [BCA] Fon No: 490.1.0.0, Yer No: 185.740. 2, s. 25). Böylece şehirde henüz yeni teşkilatlanmış partinin işleyişinin ve büyümesinin önü açılmak istenmiştir.

Nihayetinde 18 Ekim 1945'te CHP Siirt Birinci İl Kongresi, Ahmet Gürel'in başkanlığında toplanmıştır. Kongrede söz alan Gürel, partinin ideallerinden bahsedip, cumhuriyetin faziletleri üzerinde durmuştur. Gürel'in konuşmasından satır başları şöyledir;

Karşımıza başka partilerin çıkmasını bekliyoruz. Zaten böyle partilere yol açmak ve meydan bırakmak gayelerimiz arasındadır. Her yönden hürriyet uğrunda çalıştığımız bir amaçtır... Şuurlu, vatan duygusu ile hareket eden, tamamıyla millet buldukça bir muhalif partiden korkulmaz. Fakat şuursuz hareketlerin hele yabancı tesirlere kapılmış politikacıların sebep olacağı zararlar çok defa felaket derecesine bulur ve aşar. Böyle geniş düşünmekle biz partililer vatani kurtaran, Cumhuriyeti kuran ve bizi bugünkü duruma yükselten partimizi bir vatan partisi olarak daima ayakta ve başta tutacak ve onun için aziz varlıklardan fedakârlık yapacağız (Siirt, 20.10.1945).

İl kongresinden sonra yeni il idare kurulu aşağıdaki isimlerden oluşmuştur:

Tablo 2.
CHP Siirt İl İdare Kurulu Listesi

Mustafa Eroğuz (Başkan)	Eczacı
Mehmet Koygun (Üye)	Emekli
Abdi Arslan (Üye)	Tüccar
Sabri Çelikutğ (Üye)	Belediye Başkanı
Bilal Evin (Üye)	Vilayet Daimi Encümen Üyesi
Zoraf Koyuncu (Üye)	Tüccar
Hamit Yavuz (Üye)	Tüccar

Kaynak: (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 278.1114.3, s. 2)

İl kongresinin toplanmasından yaklaşık altı ay sonra 30 Nisan 1946'da Mustafa Eroğuz, CHP Genel Sekreterliğine partinin Siirt'teki durumunu bildiren bir telgraf göndermiştir.

Tablo 3.
CHP'nin Siirt İlindeki Üye Durumu

	Yüksek	Lise	Orta	İlkokul veya okur-yazar	Okur-yazar olmayan	Toplam		Umumi Toplam
						Kadın	Erkek	
Son 6 ay içinde kaydedilen üye sayısı	5	15	20	426	65	5	526	531

Kaynak: (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 705.403.5, s. 34)

Eroğuz, Genel Sekreterliğe zaman zaman partinin durumunu bildiren telgraflar göndermeye devam etmiş, bunun yanında teşkilatın ihtiyaçlarını da belirtmiştir. Eroğuz, bunlardan birinde teşkilatın 4 Ağustos 1945'te kurulduğunu, bu tarihten itibaren Halkevinin bir odasına yerleştiklerini ifade etmiştir. Kendilerine tahsis edilen oda ise bakımsız ve teçhizat bakımından yetersizdi. Öyle ki oturulacak sandalye düzgün değildi ve masa da Hava Kurumuna ait eğreti bir masa idi. Üstelik parti teşkilatı ilçelerde de kurulmaya başlamış ve onlar da aynı sıkıntılardan mustariplerdi (Obuz, 2017b, s. 93). Eroğuz ve CHP Genel Sekreterliğinin yazışmalarından teşkilatın zayıf ve parasız olduğu anlaşılmaktadır. Bu yazışmalar bilhassa DP'nin şehirde kurulmasından sonra artmıştır. Merkezden mali konularda yardım istenerek muhalefete karşı CHP'nin canlandırılması amaçlanmıştır.

CHP bu arada şehirde rejimin dinamiklerine muhalif kimseler olup olmadığını, ayrıca buradaki kurumların siyasi duruşlarını merak edip il yönetimine sormaktan geri durmamıştır. Bu sorulardan birinde Siirt'te kurumların partiye üye olup olmadıkları sorulmuş, verilen cevapta Çocuk Esirgeme Kurumu, Kızılay ve Türk Hava Kurumu'nun başkan ve üyelerinin CHP'ye bağlı oldukları bildirilmiştir (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 705.403.1). Şunu da belirtmek gerekir ki CHP bölge müfettişi İhsan Olgun, 1947 yılı içerisinde il idare kurulu başkanı Mustafa Eroğuz'u görevden almış, yerine Kadri Oktay'ı seçmiştir. Yaşanan değişimin sebebi bilinmemekle beraber CHP'nin Siirt teşkilatında birtakım hizipler yaşandığı anlaşılabilir. Zira CHP Genel Sekreteri Cevat Dursunoğlu, 30 Aralık 1947'de il idare kuruluna gönderdiği telgrafta kendilerine birtakım şikâyetler geldiğini söyleyip cevap istemiştir;

CHP Kozluk parti başkanı Mehmet Işık imzasıyla alınan bir yazıda kurul üyelerinizden Şerif Kaya ile Mehmet Akın'ın kaymakam ve mal müdürü ile işbirliği yapmak suretiyle şahsi menfaat teminine çalıştıkları ve partimizin çalışmalarını frenlemeye uğraştıkları ve bu halin muhitte fena bir tesir bırakarak DP'nin inkişafını kolaylaştırdığı ileri sürülmektedir. Şikâyet konusu ile ilgilenilmesini ve bu konudaki mütalaa ve düşüncelerinizin bildirilmesini rica eder, sevgiler sunarım (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 445.1839.1, s. 22).

İl idare kurulu başkanı Kadri Oktay ise Genel Sekreterliğe gönderdiği cevapta söz konusu şikâyetin İdare Kurulu üyeleri arasındaki dedikodudan ibaret olduğunu belirtmiştir (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 445.1839.1, s. 21). CHP'nin Siirt teşkilatı Nisan 1950 yılına gelindiğinde Kadri Oktay il idare kurulu başkanı olmak üzere ilçe teşkilatlarının başkanları şu isimlerden oluşmaktaydı:

Tablo 4.
CHP'nin Siirt'teki İlçe Başkanları

Şirnak	İsmail Tatar
Sason	İzzet Yaman
Pervari	Görgü Özcan
Kozluk	Abdulkerim Çetin
Eruh	Esat Sayın
Şirvan	Necip Şendur
Kurtalan	Nuri Ceylan
Baykan	Ahmet Öztürk
Beşiri	Bayram Tarhan

Kaynak: (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 1524.202.1)

Yaşanan tüm bu gelişmelerin haricinde 2 Mart 1948'de Siirt'in siyasi tarihi açısından önemli bir hadise meydana gelmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Doğu bölgeleri gezisi kapsamında Siirt'e uğramış ve birtakım tetkiklerde bulunmuştur. Daha önce 1935'te Başbakanlık yaptığı dönem de burayı ziyaret eden Cumhurbaşkanı

İsmet İnönü, Siirt battaniyesi ve dokumacılık üzerine durarak bu konuda bilgi almıştır. Beraberindeki yetkililere talimatlar veren İnönü, battaniyeciliğin ve dokumacılığın geliştirilmesini istemiştir (Demir, 2016, s. 66).

2. DP Siirt Teşkilatı Kuruluşu ve Faaliyetleri

DP, 7 Ocak 1946'da kurulduktan sonra ülkenin dört bir tarafında teşkilatlanmaya başlamıştır. Doğu ve Güneydoğu bölgesinde ilk teşkilatlandığı yere Diyarbakır olup burada 10 Temmuz 1946'da şubesini açmıştır. DP'ni Siirt'te teşkilatlanması 1947 yılının ikinci yarısında gerçekleşecektir. Bu doğrultuda halk arasında fısıltılar başlamış, CHP mensupları durumu genel sekreterliğe iletmekten geri durmamışlardır. Lütfü Yavuz, 1947 yılının Mayıs ayında CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği yazıda DP propagandalarının şehirde işe yaramadığını, şehir halkının yoksulluğun sebeplerini DP'lilerden daha iyi çözümlediklerini ve Siirt'e sanayinin girmesi gerektiğini düşündüklerini bildirmişlerdir. Yazıda ayrıca halk ile hükümet arasında uyum olduğu, her fırsatta halka CHP'nin umdelerinin ve ana gayelerinin anlatıldığı, esnafla yakından ilgilenildiği belirtilmiştir. Son olarak Siirt'te DP'nin kurulmasına uygun bir zemin olmadığı yönünde oldukça iddialı bir cümle kurulmuştur (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 705.403.1).

Yavuz'un yazısını kaleme aldığı sıralarda yine CHP Genel Sekreterliğine gönderilen telgraflardan birinde Beşiri ilçesinde DP'lilerin teşkilatlanıp olay çıkarmaya çalıştıklarından söz edilmektedir. CHP'li Cemal Gündem, 26 Mayıs 1947'de genel sekreterliğe gönderdiği yazıda DP Beşiri İlçe Başkanı Şükrü Tüzün ile Hacı Ahmet adında birinden şikâyet etmektedir. Şikâyete göre bu şahıslar ilçede sürekli olay çıkarmakta, iş dükkân yağmalamaya kadar gitmekte ve "cahil olan halk" da bunlara kanmaktadır. Gündem, bölgede halkın CHP'ye olan bağlılığının azalmakta olduğunu iddia ederek bu şahısların ilçeden başka bir yere sürülmesini talep etmektedir (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 445.1836.1, s. 25). Söz konusu şikâyetten sonra devreye Van ve Muş Bölgeleri CHP Müfettişi Yozgat Milletvekili İhsan Olgun girmiş ve 14 Temmuz tarihli raporunda olayı aşağıda anlattığı surette çözüme kavuşturmuştur;

Şikâyet yazılarını gönderen Beşiri İlçesi Parti Başkanımız Cemal Gündem'in durumunu beraberimde Siirt Vali Vekili Turgut Başkaya bulunduğu halde inceledim. Şikâyetleri daha ziyade mahalli menfaat ve ihtilaflardan doğmaktadır. Hadiseleri büyütme eğilimini gösteren parti başkanına Beşiri'de bizzat gerekli tembih ve tavsiyelerde bulundum. Tekliflerinin yersiz olduğunu, Hükümetin aile sürgünlerine son verdiğini dilimin döndüğü kadar anlattım (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 445.1836.1, s. 25).

Beşiri'de bu olay yaşanırken CHP İl İdare Kurulu Başkanı Kadri Oktay, 7 Ağustos 1947'de CHP Genel Sekreterliğine gönderdiği telgrafta DP'nin Siirt'te şu isimler tarafından teşkilatlandığını bildirmiştir:

Tablo 5.

DP'nin Siirt İlindeki Kurucu Listesi

Abdullatif Atılgan	Binbaşılıktan Emekli
Mustafa Eroğuz	Eczacı
Kasım Uyanık	Müteahhit
Enver Bedük	Çiftçi
Ragıp Ertem	Çiftçi
Hasan Kuvanç	İşsiz
Osman Saraçoğlu	Malmüdürlükten Emekli
Mehmet Alp	İşsiz

Kaynak: (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 445.1839.1, s. 16)

DP'nin Siirt teşkilatı kurulmasına karşılık dönemin yerel basınında ayrıntılı malumat bulunmadığından ötürü eldeki bilgiler yine CHP Genel Sekreterliğine gönderilen yazılardan elde edilmiştir. Yukarıda ismi zikredilen Olgun, üç ay sonra tekrar Siirt'i ziyaret etmiş ve şehirdeki siyasi durumu parti genel sekreterliğine bildirmiştir. Olgun'un 6 Ekim 1947 tarihli raporu şöyledir;

Siirt ilinde teşkilatımız yeni kurulduğundan henüz gerekli inkişafı gösterememektedir. Bilhassa bu ile bağlı ilçelerde parti teşkilatımız zayıf bir haldedir. Kazaların hemen hepsinde teşkilatımızın barınabileceği bir bina bulunmadığı gibi yerleşmiş bulunduğu tek odadan ibaret yerlerde de en basit bir ihtiyacı karşılayacak mefruşat mevcut değildir. Halktan yardım temin edecek imkân da kalmamıştır. Siirt ili dâhilinde parti teşkilatımız bu haldeyken DP şubesi açılmış ve faaliyete geçmiştir. Beşiri, Kozluk, Kurtalan ve Sason ilçelerinde de DP teessüs etmiştir. Halen bu ilde DP partimize nazaran çok zayıf bir durumda ise de zamanla inkişaf göstermesi ümidi uzak görülmemektedir. Merkezden uzak olmasına rağmen her türlü politik inkişaf bu ilde dikkat ve alaka ile takip edilmektedir. Halk muhalif ve muvafık gazeteleri dikkatle okumakta ve kendi anlayışına göre anlamlandırmaktadır. Son günlerin göze çarpan hadiselerinden biri de Cumhurbaşkanımızın son gezilerinde söylemiş buldukları nutukların DP lehine bu muhitte uyandırdığı aksülamellerdir. Siirt DP başkanı Abdullatif Atılgan,

Cumhurbaşkanımızın gezi nutuklarını toplayarak kahve, gazino gibi umumi yerlerde halka okumuş ve bu nutuklar etrafında ilgi toplayan konuşmalar yapmıştır. Diğer taraftan da İçişleri Bakanının idare amirlerinden bazılarının isimlerini sayarak yapmış olduğu hareketi umumi efkâr önünde beğenmemesi ve Mardin Valisine yapılan ihtar, idare ve zabıta muhitinde hayli inkisar tevlidine sebep olmuştur. Siirt ilinde ve ilçelerinde yapmış bulunduğum temaslar bilhassa (Kaymakam ve Zabıta mensupları) eski enerjilerini kaybetmiş ve müteredit bir ruh haleti içinde bocalamaktadırlar. Siirt ilinde hissedilen kötümser havayı dağıtmak için merkez ve muhitinde her fırsattan faydalanarak müteaddit konuşmalar yaptım. Bu konuşmalarım oldukça müsait bir hava yaratmıştır. Siirt merkezinde teşkilatımız DP'ye nazaran çok üstün durumdadır. Şehrin belli başlı hatırı sayılır şahsiyetleri partimiz etrafında toplanmış haldedirler. Muhit üzerinde müessir ve söz sahibi arkadaşlar partimize müzahir ve intisap etmişlerdir. Hal böyleyken DP başkanı Abdullatif Atılğan da partisi lehine hummalı bir çalışma göze çarpmaktadır. DP teşkilatını genişletmek için fasılasız çalışmalarına devam etmektedir. Bugüne kadar Siirt merkezinde seksen kadar halk arasında itibar ve nüfuzları olmayan zevattan üye kaydına muvaffak olduğu yapılan incelemelerden anlaşılmıştır (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 445.1839.1, s. 18).

Raporda merkezin taşraya yeterince yardım yapmamasından yakınılmakta, buna karşılık DP'nin Siirt'te güçlenme ihtimalinden doğan çekinceler dile getirilmektedir. Ayrıca raporda idare mekanizmasının önemi üzerinde durulmakta ve başta kaymakamlar olmak üzere diğer idare amirlerinin rejime karşı eski heyecanlarını geri kazandırmak bağlamında yapılan çalışmalardan bahsedilmektedir. Son olarak başta DP'nin Siirt'te güçlenme ihtimalinden çekimserlikle bahsedilse de raporun sonunda bu partiye mensup kişilerin halk arasında nüfuzları olmayan önemsiz kimselerden oluştuğu iddia edilmiştir. Türkiye'de 1948 yılına girilirken siyasi rekabet de dozunu arttırmış, bu bağlamda DP teşkilatlarını güçlendirmeye gayret göstermiştir. 1947 yılının sonlarına doğru DP, Siirt merkez, Beşiri, Kozluk, Kurtalan ve Sason'da teşkilatlanmıştır.

3. Siirt'te Seçimler

3.1. 1946 Belediye Seçimleri

Çok partili dönemin ilk seçimi olan 1946 Belediye Seçimlerini DP boykot ederek katılmamış, bir diğer muhalif parti olan Milli Kalkınma Partisi (MKP) ise yoğun bir seçim çalışması yürütmemiştir (Özdurğun ve Pınar, 2021, s. 715). CHP nazarından bakıldığında bu seçimlerin iki ay sonraki genel seçimler için prova mahiyeti taşıdığı görülecektir. Bundan ötürü CHP tüm şehirlerde seçime önem vererek hummalı bir çalışma içerisine girmiştir (Cumhuriyet, 03.05.1946, s. 1; Cumhuriyet, 18.05.1946, s. 3). Bu bağlamda Siirt'te asil ve yedek adaylardan oluşan ayrıntılı bir belediye meclis üyesi listesi hazırlanmıştır.

Tablo 5.

1946 Belediye Seçimlerinde CHP'nin Siirt Belediye Meclis Üyesi Asil ve Yedek Adayları

Asil Adaylar		Yedek Adaylar	
Aday	Mesleği	Aday	Mesleği
Veysi San	Gazozcu	Bahri Özturan	Müteahhit
Şükrü Fırat	Mahalle Muhtarı	Melek Saraç	Bakkal
Şevki Uğur	Arzuhalci	Muhtar Yavuz	Çiftçi
Şükrü Ertaş	Mahalle Muhtarı	Abdurrezzak Ünal	Manifaturacı
Sabri Çelikutğ	Belediye Başkanı	Rüstem Yıldız	Mahalle Muhtarı
Musa Olcay	Attar	Mehmet Conker	Bakkal
Hakkı Ertekin	Manifaturacı	Halit Er	Mahalle Muhtarı
Hamit Yavuz	Tuhafiyeci	Rüstem Ertek	Mahalle Muhtarı
Abdullah Pamukçu	Pamukçu	Sait Erdem	Bakkal
Fethi Yapıcı	Yemenici	Mahmut Korkmaz	Manifaturacı
Mustafa Aykut	Fabrikatör	Hasan Büyükbay	Tuhafiyeci
Şükrü Özal	Saatçi	İsa Mumay	Bakkal
Ali Özyeşil	Bakkal	Hızır Orpak	Arzuhalci
Haydar Özçiçek	Bakkal	Hüsnü Ertek	Mahalle Muhtarı
Süleyman Ekinci	Manifaturacı	İskan Kalkan	Kasap
Bekir Tanık	Çiftçi	Kemal Sevinç	Battaniyeci
Kenan Koyuncu	Manifaturacı	Lütfi Kayra	Çiftçi

Melek Aslan	Emekli	Derviş Amcaoğlu	Terzi
Mehmet Koyğun	Emekli	Abdullah Alğan	Müteahhit
Fatma Leman Eroğuz	Ev kadını	Abdi Turhan	Müteahhit
Behran Saytekin	Emekli	Naif Ertekin	Manifaturacı
Haydar Kılıçcıoğlu	Siirt Gazetesi Müdürü	Maruf Tanık	Çiftçi
Nesime Yavuz	Ev kadını	İsmail Cansabuncu	Sabuncu
Muhittin Özel	Mahalle muhtarı	Cemil Şahin	-

Kaynak: (Siirt, 25.05.1946, s. 1)

Seçimler 26 Mayıs 1946'da yapılmış, oy verme işlemi sabah 8:00'den akşam 19:00'a kadar sürmüş ve aynı gün içerisinde bitirilmiştir. Buna göre ülke genelinde seçime katılım hususunda şöyle bir tablo ortaya çıkmıştır:

Tablo 6.

1946 Belediye Seçimlerine Katılım Oranı

İl	Katılım Oranı	İl	Katılım Oranı	İl	Katılım Oranı
Afyon	%77	Çanakkale	%48,5	Hakkâri	%89
Ağrı	%84,4	Çankırı	%48,7	Hatay	%26
Amasya	%46	Çoruh	%97	İçel	%43
Ankara	%41,5	Çorum	%89,9	İsparta	%81,8
Antalya	%66,6	Denizli	%61	İstanbul	%49,6
Aydın	%52,2	Diyarbakır	%81	İzmir	%24,5
Balıkesir	%32,5	Edirne	%50	Kars	%94
Bilecik	%78	Manisa	%34	Kastamonu	%47
Bingöl	%68	Erzincan	%78	Kayseri	%78
Bitlis	%98	Erzurum	%95	Kırklareli	%58
Elazığ	%57	Eskişehir	%43	Kırşehir	%76
Bolu	%65	Gaziantep	%70,8	Kocaeli	%58,6
Burdur	%55	Giresun	%70	Konya	%52
Malatya	%68	Muş	%71	Samsun	%47
Maraş	%46,2	Niğde	%79	Seyhan	%51
Mardin	%96	Ordu	%83	Siirt	%48
Muğla	%31	Rize	%63,5	Sinop	%77
Sivas	%83	Tokat	%73	Urfa	-
Tekirdağ	%71	Trabzon	%78	Van	%75,8
Bursa	%24	Gümüşhane	%94	Kütahya	%70
Yozgat	%64	Zonguldak	%80		

Kaynak: (Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 23, Birleşim 57, 31.05.1946, s. 240)

Tabloda görüldüğü üzere seçimlere katılım oranı bazı illerde oldukça düşük seviyededir. Bu da DP'lilerin halka seçimlere katılmama yönünde yaptıkları propagandanın amacına ulaştığını göstermektedir. Seçimlerin sonuçlanmasının ardından CHP Diyarbakır bölgesi müfettişi Zonguldak Milletvekili Ahmet Gürel, Siirt halkına şu sözlerle teşekkür etmiştir;

Siirt halkının her zaman ve her yerde büyük milli şefe, Cumhuriyet Halk Partisine ve hükümetine gösterdiği güven ve bağlılığın yurttaşlarımızın medeni ve siyasi olgunluğunu ve parti disiplinine dikkat ve riayetin bariz bir tecelli ve tezahürüdür. Bu parlak ve manalı neticeyi yurttaşlarımıza şükranla arz etmeyi ve partili arkadaşlarıma da bu milli başarıdan dolayı teşekkür ve tebriklerimi şerefli bir vazife bilirim. Ahmet Gürel (Siirt, 08.06.1946, s. 1).

Belediye seçimlerinin ardından Siirt Belediye Meclisi dönemin kanunlarına göre belediye başkanını seçecekti. Meclis, 10 Haziran 1946'da Sabri Çeliktuğ'u başkan olarak seçmiş ve 19 Haziran'da bu karar Cumhurbaşkanlığı İsmet İnönü tarafından onaylanmıştır (BCA Fon No: 30.11.1.0- Yer No: 183.20.12).

2.2. 1946 Genel Seçimleri

1947 tarihinde yapılması gereken seçimler hükümet tarafından bir yıl erkene çekilmiş ve seçim kanununda yapılan değişiklikle tek dereceli seçim esası kabul edilmiştir. DP, tam olarak teşkilatlanamadığı için aralarında Siirt'in de olduğu 17 ilde seçimlere katılamamıştır. Buna rağmen CHP Siirt teşkilatı seçime hazırlıklı girmiştir. Bu bağlamda seçimler için köy muhtarları şehir merkezine davet edilmiş ve köylere memurlar gönderilmiştir. (BCA 1524.101.1) Milletvekili seçilebilmek için ise CHP'ye pek çok başvuru olmuştur. Bunlardan M. Emin Özbek, CHP Siirt İl İdare Kurulu Başkanlığına gönderdiği dilekçede adaylığını koyduğu takdirde Siirtlilerin ve parti teşkilatının fikirlerinin ne olacağını şu sözlerle sorarak kamuoyu yoklaması yapmıştır; "Ankara'da Siirt milletvekilleri de dâhil olduğu halde bütün arkadaşlar ve hemşehrilerim bu kerre icrası mukarrer milletvekili seçiminde adaylığımı koymaklığım için bana samimi ısrarda bulunuyorlar..." Bir diğer isim Fethi Oral talepnamesinde şu ifadeleri sarf etmiştir; "Elimde yaptığım hizmetlere mukabil tomar halinde madalya, taltif ve takdirnamelerim mevcuttur. Memleketim Siirt'tir. Babamın bütün servetini Umumi Harpte ve İstiklal Savaşı uğrunda feda ettim. Hükümete itimadım mevcut. Sadakatim ebedi lâyezaldır. Cumhuriyetçi ve halkçıyım" (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 319.1312.2).

Siirt'ten milletvekili olmak için CHP'ye başvuranlar arasında kamu görevlisi ve kamudan emekliye ayrılanlar da mevcuttur. Bunlardan biri emekli Tümgeneral Fevzi Rami Aydın, dilekçesinde; 1937-1938 yıllarında Siirt'te vali vekilliği yaptığını, Siirt halkının kendisini çok iyi tanıyıp sevdiğini dile getirmiştir. Bunun yanında Siirtli olmayıp buradan milletvekili olmak için CHP'ye başvuranlar da vardır. Bunlardan biri bir süre Siirt gazetesinin ortaklığını ve başyazarlığını yürütmüş olan Ahmet Zeki Şalış, diğeri Siirt CHP İl İdare Kurulu Başkanı Mustafa Eroğuz'dur. Tespit edilebilen diğer adaylar ise; Sabri Severcan, Lütfi Kayra, Necati Avcı, Naki Bekmen, Tarık Bilgin, Cevat Durceylan, Mehmet Fehmi Fırat, Salih Aydın, Hikmet Türker, İsmail Hakkı Özcanlı, Fethi Oral, İsmail Hakkı Özcanlı, Tevfik Besim, Münip Uras, Ekrem Özkan, Şükrü Tarhan, Sadrettin Özkan, M. Cemalettin Yazgan Arıkan, Aziz Aytekin, Şerafettin Kesen, Azmi Saraçoğlu, Abdi Arslan, Fuat Fırat, Osman Pekuz, Abdullah Öner ve Bilal Evin'dir (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 319.1312.1).

Daha önce milletvekili olabilmek için CHP'ye başvuran ancak daha sonra bu karardan vazgeçen A. Memduh Yaşa, dilekçesinde yaşı itibarıyla ve tabiri caizse "CHP'nin mahsülü" olduğunu belirtmiş, halkın milletvekilliği yapacak şahsı tanıması gerektiğinin altını çizmiştir. Yaşa'ya göre Mahmut Soydan'dan sonra Siirt'ten seçilen milletvekilleri münevver kişiler değillerdi¹. Ona göre bu husus oldukça önemliydi zira Siirt'te okuma yazma oranı düşük bir düzeydeydi. Dolayısıyla Siirt'ten seçilecek milletvekili halka örnek olmalıydı. Yaşa, her ne olursa milletvekili müracaatından vazgeçtiğini şu sözlerle partiye bildirmiştir; "CHP'ne olan bağlılığım baki kalmakla beraber; bir taraftan tamamiyle şahsıma ait bazı sebepler yüzünden, diğer taraftan da CHP'nin daha kıymetli azaları lehine feragat etmek arzusu ile bu talebimi geri alıyorum" (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 319.1313.1). Nihayetinde 1946 seçimlerinde Siirt'te tek parti olarak CHP şu adaylarla katılmıştır; Ali Rıza Esen [Siirt eski milletvekili], Lütfi Yavuz [Trabzon eski milletvekili], Ethem İzzet Benice [Son Telgraf gazetesi başyazarı], Sabri Çeliktuğ [Eski Belediye Başkanı] (Siirt, 20.07.1946, s. 3).

Seçimler 21 Temmuz günü yapılmış, seçim günü ve sonrası Siirt gazetesine şöyle yansımıştır; "Seçim, halkımızın yakın ilgisi sayesinde saat 12'ye doğru vilayetin her tarafında nihayet bulmuş ve aynı gün yapılan tasniften reylerin tamamen CHP adaylarına verildiği ve serbest adaylıklarını ilan etmiş olan iki zatın hiç rey alamadığı anlaşılmıştır" (Yaşa, 1946). Seçim sonuçlarına göre Siirt'te seçime katılım oranı %98 olmuş, CHP'nin buradan gösterdiği dört aday milletvekili seçilmiş, gazetede bahsi geçen iki bağımsız aday ise hiç oy alamamıştır (BCA Fon No: 490.1.0.0- Yer No: 377.1590.1).

Sonuç

Türkiye'de DP'nin kurulmasıyla çok partili siyasi hayata kesin olarak geçilmiş ve artık siyaset yeni bir boyut kazanmıştır. Öyle ki CHP'nin içinden kopanlarla kurulan DP'nin güçlenmesinden çekinen iktidarın biraz telaşa kapıldığı görülmektedir. Muhalefete karşı halkın tevaccühünü almak isteyen CHP, aile sürgünlerinin sonlandığını ispatlamaya çalışmış, parti müfettişlerini sık sık bölgeye göndermiştir. Üstelik bunlar şehirde henüz DP teşkilatlanmadan gerçekleştirilmiştir. İktidar partisinin Siirt'te kullandığı bina bakımsız ve teçhizat bakımından yetersizken başka konulara dikkat kesilmesi, yukarıda anlatılanları destekler mahiyettedir. İktidar partisi CHP, halk arasında iyi bir intiba bırakmadığını kabullenmiş olmalı ki geçmişte uygulanan politikalara son verildiği yönünde kamuoyu oluşturmuş ve bunun yanında şehirdeki devlet kurumlarının kendisine bağlılığını kontrol etmiştir. Ek olarak Siirt'te yeni teşkilatlanmakta olan DP, sürekli olarak iktidarın nefesini ensesinde hissetmiştir. DP'nin buradaki kurucuları daima idare amirlerinin gözetimi altında bulunmuşlardır. Tüm bunlar CHP'de bir panik havası bulunduğunu işaret etmektedir.

Elde yeterince doküman bulunmadığı için ve mevcuttakiler de CHP'ye mensup kişiler tarafından kaleme alındığı için DP'nin ilk yıllarında Siirt'te neler yapıldığıyla ilgili yeterince/ayrıntılı bilgi yoktur. Bunun en büyük sebebi muhalefetin burada yeterince ve güçlü bir şekilde örgütlenememiş olmasıdır. Zaten DP, 1946 yılında gerek belediye gerekse milletvekili seçimlerine Siirt'te katılamamıştır. Sonuç olarak 1946-1950 yılları

arasında Siirt'te çevre illere nazaran daha sakin bir siyasi hayatın var olduğu söylenebilir. Bunda kanaatimizce şehrin daha ücra bir köşede bulunduğu ve nüfusunun çok kalabalık olmaması etkili olmuştur. Siirt'te siyasi hayatın canlanması 14 Mayıs 1950 seçimleriyle beraber başlayacak ve on yıl boyunca burada yapılan tüm seçimleri DP kazanacaktır².

Kaynakça

- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi [BCA]
Resmi Gazete
Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
Siirt gazetesi
Cumhuriyet
- Afşar, E. (2019). Türk politik tarihinde Demokrat Parti ve 1946 programı. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(8), 273-295.
- Afşar, E. (2020). Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın "programları" ekseninde mukayesesi. *History Studies*, 12(4), 1351-1380.
- Babaoğlu, R. ve Olgun, S. (2020). *Siirt mebusu Mahmut Bey (Soydan)*. Doğu Kitabevi.
- Babaoğlu, R. (2017). İngiliz belgelerinde Türkiye'nin demokrasiye geçiş yılları: Demokrat Parti'nin kuruluşu ve 1946 seçimleri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(10), 371-402.
- Barutçu, F. A. (1977). *Siyasî anılar*. Milliyet Yayınları.
- Coşkun, Y. (2018). 1960-1980 döneminde meclis gündeminde Siirt ilinin sorunları. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 1-17.
- Coşkun, Y. (2021). Ulusal basında Siirt ili: Cumhuriyet Gazetesi örneği (1930-1960). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 52, 11-32.
- Çufalı, M. (2004). *Türkiye'de demokrasiye geçiş dönemi (1945- 1950)*. Babil Yayıncılık.
- Demir, Ş. (2010). *Türk siyasi tarihinde Adnan Menderes*. İstanbul.
- Demir, Ş. (2015). Tek parti döneminde Siirt'te Cumhuriyet bayramı kutlamaları. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4, 38-48.
- Demir, Ş. (2016). *Cumhuriyet döneminde Siirt*. Düzey Yayınevi.
- Ekincikli, M. (2012). Türk demokrasi kültürünün gelişim sürecinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluşu. *Gazi Akademik Bakış*, 6(11), 151-163.
- Ertem, B. (2010). Siyasal bir muhalefet denemesi olarak Serbest Cumhuriyet Fırkası. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 71-92.
- Ertem, B. (2013). Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk on yılında parlamento içi muhalefet ve bir örnek: Serbest Cumhuriyet Fırkası. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 172(172), 345-362.
- Eroğul, C. (2003). *Demokrat Parti (tarihi ve ideolojisi)*. İmge Yayınevi.
- Güneş, İ. (1997). *Birinci TBMM'nin düşünce yapısı (1920-1923)*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tanili, S. (2007). *Nasıl bir demokrasi istiyoruz*. Alkim Yayınevi.
- Teziç, E. (1976). *100 soruda siyasî partiler*. Gerçek Yayınevi.
- Kabasakal, M. (1991). *Türkiye'de siyasal parti örgütlenmesi (1908- 1960)*. Tekin Yayınevi.
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı'dan günümüze elitler ve din*. (Ayas. G, Haz.). Timaş Yayınları.
- Koçlar, B. (2002). Çok partili hayata geçiş döneminde hükümet muhalefet ilişkisi. Güzel, H. C. (Ed.), *Türkler XVI* (s. 754-764) içinde. Yeni Türkiye Yayınları.
- Koçak, C. (1997). *Siyasal tarih (çağdaş Türkiye IV)*. Cem Yayınevi.
- Uyar, H. (1998). *Türkiye'de tek parti döneminde iktidar ve muhalefet (1923- 1950)* (Tez No. 72882) [Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Obuz, Ö. (2017a). Milli Mücadele'ye "Şark"tan bir destek: Siirt örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 264-276.
- Obuz, Ö. (2017b). *Siirt'in Cumhuriyet serüveni (1923-1950)*. Akıl Fikir Yayınları.
- Ökte, F. (1951). *Varlık Vergisi faciası*. Nebioğlu Yayınevi.

- Özduygün, Y. (2016). Çok partili dönemde Doğu Anadolu'da seçimlere bir örnek: Siirt seçimleri ve Demokrat Parti'nin kalkınma faaliyetleri (1950-1960). *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(45), 288-301.
- Özduygün, Y. ve Pınar, M. (2021). 1946 Belediye seçimleri ve Urfa'daki yansımaları. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7(2), 711-726.
- Pınar, M. (2017). Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Doğu Anadolu Bölgesi teşkilatlanması. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(11), 101-118.
- Teke, C. (2021). II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin iase tedbirleri: ihtikârla mücadele. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(1), 179-197.
- Turan, Ş. (1995). *Türk devrim tarihi* 3/1. Bilgi Yayınevi.
- Yaşa, A. (1946, 27 Temmuz). Siirt'te milletvekili seçimi. Siirt.
- Yeşil, A. (2001). *Türkiye'de çok partili siyasi hayata geçiş*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. (Soner-Göner, Y, Çev.). İletişim Yayınları.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı: Verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları: Makale tek yazarlıdır.

Çıkar Beyanı: Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma etik kurul izni gerektiren çalışmalar kapsamında değildir.